

TOESPRAKEN

OPENINGSWOORD van M.J. WEETJENS

Monseigneurs, Mijnheer De Staatssecretaris, Eerwaarde Zusters, Eerwaarde Heren, Dames en Heren,

Het is voor mij een groot genoegen U hier vandaag hartelijk welkom te heten.

Na 25 jaar werken in dikwijls moeilijke omstandigheden mag er wel eens feest worden gevierd en uw aanwezigheid hier getuigt van uw gehechtheid en verbondenheid met het C.D.I.-Bwamanda project. Dit jubileumfeest is een gelegenheid om onze dank te betuigen aan de mensen die hebben bijgedragen tot de verwezenlijking en het in stand houden van het project.

Op de eerste plaats gaat onze dank naar de initiatiefnemers 25 jaar geleden, die zich een ideaal, een doel, hadden gesteld en met de beperkte middelen die toen voor handen waren, begonnen zijn aan de uitvoering ervan.

Verder willen we al de medewerkers bedanken, die gedurende korte of langere tijd zich hebben ingezet en het beste van zichzelf hebben gegeven om een bijdrage te leveren tot de verwezenlijking van dat gestelde doel. Zelfs al waren misschien niet altijd de nodige middelen voorhanden, dan was er toch altijd de goede wil.

C.D.I.-Bwamanda had het geluk van altijd op bekwame en toegewijde medewerkers te kunnen rekenen.

Maar C.D.I. heeft ook het geluk gehad van bij de fondsenverstrekkende organisaties begrip te vinden voor zijn noden. Daarom willen we deze organisaties zeer speciaal danken dat zij ons de nodige middelen hebben verschaft.

We wilden dan ook graag de mensen van deze organisaties vandaag aan het woord laten. Vandaar de keuze van de sprekers voor deze namiddag.

De Heer Staatssecretaris Erik Derycke, omdat we van de Belgische regering eerst hulp hebben gekregen voor de medische sector, o.m. door de dokter het statuut van coöperant te geven, en omdat we vanaf 1976 regelmatig medefinancieringsprojecten hebben mogen indienen. Na de opschorting van het samenwerkingsakkoord in 1990 mochten we nog humanitaire hulp ontvangen en we hopen dat ze nu uitgebreid wordt tot meer structurele hulp.

Professor Stefaan Marysse hebben we gevraagd omwille van de nauwe verwantschap van onze organisatie met verschillende universiteiten. Het project is destijds ontstaan in samenwerking met Lovanium. Voor verschillende problemen door de jaren heen hebben we adviezen gekregen vanuit verschillende universiteiten en professor Marysse is nu nog gastprofessor aan de "Facultés Catholiques de Kinshasa".

De Heer Vincent Brenninckmeyer hebben we gevraagd als vertegenwoordiger van de private hulporganisaties. Hij was tot voor kort financieel directeur bij CEBEMO in Nederland. CEBEMO heeft voor ons zeer belangrijke projecten gefinancierd en geeft ons regelmatig adviezen inzake bepaalde beleidsopties.

Als laatste zal de projectleider in Bwamanda Ngaleko Baranga tot u spreken. Hij zal ons kunnen vertellen wat een project als C.D.I.-Bwamanda betekent voor de bevolking in de Equateur.

Als we vandaag dank zeggen mogen we echter ook zeker onze Zairese medewerkers niet vergeten. Immers sinds september 1991, toen alle Belgische coöperanten moesten terugkeren, hebben zij de leiding en alle verantwoordelijkheid op zich genomen en voortreffelijk hun taak vervuld. Heel in het bijzonder danken we Monseigneur Kesenge, op wiens hulp we steeds konden rekenen.

De film die we straks zullen zien heeft als titel "*De Brug*". Er is een brug gebouwd tussen Leuven en Bwamanda en als onze Zairese partners kunnen rekenen op blijvende solidariteit en technische samenwerking vanuit Vlaanderen dan is er hoop dat zij zelf zullen kunnen instaan voor hun eigen duurzame ontwikkeling.

Monseigneurs, Mijnheer De Staatssecretaris, Eerwaarde Zusters, Eerwaarde Heren, Dames en Heren,

ik wens U allen nog een feestelijke dag.

TOESPRAAK van E. DERYCKE

Dames en heren,

Ik wil in de eerste plaats de organisatoren van deze academische zitting danken voor de gelegenheid die zij mij bieden om mijn visie op de huidige samenwerking met Zaïre te geven en op de rol die NGO's zoals C.D.I.-Bwamanda daarin kunnen spelen.

Dames en heren,

De Belgische regering heeft bij het aantreden van de regering van Kengo Wa Dondo in juni jongstleden medegedeeld dat deze regering zou beoordeeld worden op haar daden en niet op haar woorden.

Uit de investituurstoespraak van de Zaïrese Eerste Minister voor de Hoge Raad bleek dat de nieuwe Zaïrese regering alleszins de intentie had om de situatie terug in handen te nemen en het land de noodzakelijke politieke en economische stabiliteit te geven.

In de praktijk blijkt dit echter een zeer moeizaam proces. Op het vlak van de mensenrechten, het respecteren van de democratische principes, de controle op de ordediensten en de financiën geven de resultaten op het terrein geen reden tot optimisme. De strijd om de Nationale Bank is nog steeds onbeslecht. De Zaïrese militairen rond de Ruandese vluchtelingenkampen in Goma lijken aan de controle van de regering te ontsnappen, en volgens het recente rapport van Amnesty International komen er nog steeds gevallen voor van willekeurige arrestaties, mishandelingen en plunderingen vanwege de ordediensten, waarbij ook leden van de oppositie gevisieerd worden.

In deze omstandigheden is het alleszins voorbarig om directe onderhandelingen met de Zaïrese regering op te starten met het oog op de hervatting van de bilaterale samenwerking. Zoals u zich zal herinneren heb ik ook in augustus, bij de voorstelling van de studie onder leiding van Professor Maton, herhaald dat een verdere

democratisering, het respect voor de mensenrechten en het herstel van het sociaal en economisch beleid voorafgaandelijke voorwaarden zijn van een eventuele hervatting van de bilaterale samenwerking. Tijdens het recente contact tussen de Belgische regering en de Zairese Eerste Minister werd nogmaals het belang onderstreept dat België hecht aan de vervulling van deze parameters.

Aan de andere kant nopen de steeds meer verslechterende omstandigheden waarin de grote meerderheid van de Zairese bevolking leeft tot verdere inspanningen. Op het vlak van de gezondheid, de voedselzekerheid en het onderwijs gaan de sociale indicatoren omwille van de desastreuze politieke en economische situatie stilaan in het rood. Het rapport dat een aantal Belgische Zaire-experten onder leiding van de Gentse professor Maton onlangs hebben opgesteld, schetst een beeld van Zaire, waar de overheidsinstanties niet eens hun minimale taken kunnen vervullen, waar nationale campagnes tegen endemische ziekten zoals slaapziekte, tuberculose en aids stilvallen door gebrek aan middelen, waar kinderen tussen 6 maanden en 5 jaar in toenemende mate aan ondervoeding lijden, waar leerkrachten nauwelijks betaald worden, waar minder begoede gezinnen met moeite de schoolpremies voor het officiële onderwijs kunnen opbrengen, en waar landbouwproducten niet meer op de markten geraken door de slechte staat van de wegen. Ik beperk me tot deze enkele voorbeelden aangezien u - beter dan wie ook - op de hoogte bent van de situatie op het terrein.

De Belgische regering heeft daarom besloten om de humanitaire hulp ten voordele van de Zairese bevolking verder te zetten en op te voeren.

Dit zal gebeuren op basis van de doelstellingen die ook in de voorbije jaren de Belgische hulp hebben bepaald:

- 1) het verlichten van de gevolgen van de politieke en economische crisis voor de Zairese bevolking
- 2) het ondersteunen van het democratiseringsproces en de civiele maatschappij in Zaire

Wat betreft de uitvoeringsmodaliteiten van de hulp, zijn er twee leidende principes:

- 1) Omwille van de politieke context, die ik zopas uiteengezet heb, zal deze hulp, zoals in het verleden, op indirecte wijze gebeuren. Dat wil zeggen: niet van regering tot regering maar via Belgische en Zairese niet-gouvernementele organisaties en instellingen, via multilaterale organisaties en via andere operatoren in de ontwikkelingssamenwerking.

2) De hulp zal zich echter meer dan in het verleden richten op een structurele verbetering van de gezondheids- en voedselsituatie. De humanitaire acties op medisch vlak, die tot op heden via de Belgische NGO's uitgevoerd werden, beperkten zich grotendeels tot de aankoop, het vervoer en het verdelen van basisgeneesmiddelen aan de hospitalen en dispensaria van een aantal 'zones de santé'. Deze noodhulp werd door de betrokken NGO's naar behoren uitgevoerd. Het staat nu reeds vast dat het aan deze acties te danken is dat een aantal 'zones de santé' in staat waren om hun activiteiten verder te zetten. Deze vorm van urgentiehulp heeft echter ook zijn beperkingen aangezien er te weinig een perspectief op duurzame verbetering geboden wordt.

Precies om dat structurele, duurzame aspect te benadrukken, zal er maximaal gewerkt worden met lokale Zairese organisaties en personeel. Het uitzenden van Belgische experts zal tot een minimum beperkt worden.

Inzake de medische humanitaire hulp blijven de prioriteiten van vorige acties globaal gezien behouden: de ondersteuning van basisgezondheidsstructuren en van de strijd tegen slaapziekte, AIDS, tuberculose en lepra. In de conceptualisatie en de uitvoering van de programma's zal er - nog meer dan in het verleden - aandacht besteed worden aan een aantal structurele aspecten en aan de planning op middellange termijn. Op die manier hopen we het rendement en de impact te verhogen en een zekere continuïteit te waarborgen.

Het accent zal daarom zoveel mogelijk verlegd worden van het ondersteunen van individuele basisgezondheidsdiensten naar het ondersteunen van basisgezondheidsstructuren. Er zal daarenboven meer aandacht besteed worden aan het opvoeren van de operationele capaciteiten van de diverse programma's.

Het spreekt vanzelf dat België niet in de gezondheidsbehoeften van heel Zaïre kan voorzien. Met de andere donoren zullen we daarom werken aan een goede taakverdeling en aan een grotere coherentie en coördinatie.

Op het vlak van de ondersteuning van het democratiseringsproces in Zaïre, heeft België sinds 1992 diverse acties ondernomen. Er werden werkingsmiddelen verschaft aan de "Conférence Nationale Souveraine" en de "Haut Conseil de la République". De werking van mensenrechtenorganisaties, vakbonden en organisaties van de "Société Civile" werd financieel ondersteund.

Volgens de "Acte de Transition", die door President Mobutu en door de oppositie werd ondertekend, dienen er binnen afzienbare tijd verkiezingen in Zaïre te worden

georganiseerd. Om een representatieve, massale, eerlijke en transparante stembusgang te garanderen, is het van primordiaal belang dat zo spoedig mogelijk initiatieven genomen worden om de bevolking in te lichten over de democratische praktijk en aan te zetten om gebruik te maken van hun recht. Deze campagnes van "voter education" zijn van cruciaal belang gebleken voor de succesvolle afloop van verkiezingen. Er zal dus een "democratiseringsfonds" opgericht worden, waarmee op een soepele en flexibele manier basisinitiatieven inzake mensenrechten, democratisering, en "voter education" worden gesteund.

Het spreekt vanzelf dat zulk een fonds, dat hoedanook beperkt in volume is, de maatschappelijke processen niet op een fundamentele manier zal beïnvloeden. We zullen daarenboven deze interventies met een chirurgische precisie moeten richten, om geen nefaste of ongewenste dynamieken op gang te brengen.

Aan de andere kant zullen deze acties ons misschien wat verlossen van onze fixatie op die kleine politieke biotoop, die Kinshasa is. Het zal ons meer in aanraking brengen met wat er in de bredere Zairese samenleving, buiten Kinshasa, leeft en werkt. Want dat is wat ik onthouden heb uit de rapporten van onze Sectie in Kinshasa en van de Belgische NGO's, die op het terrein aanwezig zijn: ondanks de verpletterende sociaal-economische situatie, getuigt de Zairese bevolking van een merkwaardige veerkracht en inventiviteit. Zoals ik reeds bij een andere samenleving opmerkte: de Zairese Staat mag dan op sterven na dood zijn, de Zairese samenleving is dat allerminst. Het komt er dus op aan om te onderzoeken welke "overlevings"strategieën de Zairezen aanwenden, en hoe ze functioneren. Onze samenwerking op korte termijn zal zich noodzakelijkerwijs daarop moeten enten.

Wat tenslotte de medefinanciering betreft, wil ik het volgende zeggen: U zal zich herinneren dat de medefinanciering voor NGO-projecten in Zaïre tot februari 1993 volledig afgesloten was. In 1993 besliste de Ministerraad om de medefinanciering gedeeltelijk te heropenen voor NGO-projecten die zich situeerden in de medische sector en in de sector van de voedselvoorziening. In november 1993 werd nogmaals een schijf van 100 mio BEF goedgekeurd voor medefinancieringsprojecten in de sectoren gezondheidszorg, voedselveiligheid en democratisering. De besteding van die gelden is niet geheel zonder problemen verlopen. U bent waarschijnlijk zeer goed op de hoogte van de vertragingen die de behandeling en goedkeuring van de dossiers oplepen. De verantwoordelijkheid daarvoor dient gedeeld te worden tussen de indienende NGO's zelf, de overheid met zijn trage administratieve molens en - niet in het minst - de omstandigheden in Zaïre zelf. De laatste maanden zijn er echter inspanningen gedaan om dit euvel te remediëren door het inschakelen van lokale consultants die meer bewegingsvrijheid hebben en door diverse coördinatievergaderingen tussen mijn diensten en de NGO-federaties.

Momenteel zijn wij echter daarenboven samen met de NGO's een experiment aan het opzetten dat mijns insziens zeer interessant is. Zoals u weet is programmafinanciering normalerwijs aan afzonderlijke NGO's toegestaan voor hun activiteiten in een aantal landen. Om de NGO's, die in Zaïre actief zijn, aan te moedigen tot een meer onderlinge coherentie en complementariteit, en om de ongecontroleerde proliferatie van geïsoleerde initiatieven te vermijden, wordt op dit ogenblik gewerkt aan een globaal Zaïre-programma, waarin alle geïnteresseerde NGO's zich zouden inschakelen.

In zulk een programma zouden alle competente en geïnteresseerde NGO's specifieke onderdelen op zich nemen in het kader van een coherent totaalplan, waaraan de programmafinanciering zou toegekend worden. De besprekingen zijn volop aan de gang. Er werden inmiddels vier werkgroepen gevormd, waarvan de werkgroep "voedselveiligheid" overigens gecoördineerd wordt door C.D.I.-Bwamanda, dat op dat vlak kan putten uit een jarenlange traditie en ervaring.

Dit initiatief is nieuw. De verwezenlijking ervan verloopt niet kreukvrij. Een aantal NGO's huiveren van een te grote overheidsinmenging, mijn administratie moet nog zoeken naar aangepaste instrumenten en procedures, en de toestand in Zaïre zelf maakt elke planning op langere termijn een hachelijke onderneming. Het is echter precies die specifieke Zaïrese situatie die zulk een overleg noodzakelijk maakt. Om enige impact te hebben moeten alle actoren van de ontwikkelingssamenwerking - bilateraal, multilateraal én NGO - in zulk een context complementariteit betrachten. Dat hoeft niet te gebeuren via keizerlijke oekazen vanwege de overheid; dat kan gebeuren door overleg met respect voor ieders eigenheid en expertise.

Dames en heren,

Een kort woord tenslotte over de "gevierde" van vandaag. In de voorbije 25 jaar heeft C.D.I.-Bwamanda een indrukwekkend palmares bijgeschreven. De veelheid van activiteiten, het gebied dat de organisatie bestrijkt, de bevolking die wordt bereikt, overtreffen de taille van de meeste NGO's. Het maakt duidelijk dat een volgehouden engagement van enthousiaste mensen loont. Ik wil hierbij hulde brengen aan de inzet van al die medewerkers, die C.D.I.-Bwamanda gemaakt hebben tot wat het is en aan de Zaïrezen die de verantwoordelijkheid zullen krijgen om het verder te zetten.

Ik dank u voor uw aandacht.

TOESPRAAK van S. MARYSSE

Inleiding

Afrika staat symbool voor grote tegenstellingen. Zowel symbool voor het begin van het leven als voor het einde waar alle rampen in een apocalyps samenkomen. Nergens is de dag er lichtgevender en nergens is de nacht er donkerder. Nergens geeft de natuur er zo overvloedig, maar ook nergens zijn de sporen van ecologische degradatie er groter. Als we de media en de rapporten van alle grote instellingen mogen geloven is Afrika op sterven na dood. Overbevolking en Aids, miljoenen mensen op de vlucht voor geweld en hongersnood, overbevolkte steden, droogte, oorlogsgeweld en het geweld van de desintegratie van de staat en de samenleving, zijn de plagen die het Afrikaanse continent teisteren waarbij de plagen van Egypte in het niet verzinken.

Sedert 1980 is Afrika het uitgestoten continent waar chaos toeslaat en moedeloosheid ten opzichte van de remedies en hulpverlening overweegt.

Is een dergelijk pessimisme en moedeloosheid wel terecht? Zijn er geen perspectieven en remedies voor de ziekte van een continent? Is niet juist de diepte van de crisis een voorteken van een mogelijk duurzaam herstel? Iedereen die verbonden is met Sub Sahara Afrika (SSA) weet dat er een levensenergie is die niet in rapporten en indicatoren te vatten is en die een basis kan vormen voor een Afrikaanse ontwikkeling waar we veel van kunnen leren. Maar laat ons niet te vlug met een akte van geloof en hoop er ons vanaf maken. De crisis is er ongemeen diep en de remedies niet vanzelfsprekend. In een eerste punt wil ik om een metafoor uit de geneeskunde te gebruiken, een diagnose van de crisis in SSA geven. In een tweede punt wil ik ingaan op de oorzaken ervan en die liggen zowel in als buiten Afrika. Tenslotte verken ik enkele van de antwoorden en remedies die men op de crisis geeft.

1. De diagnose van de crisis in SSA en Zaïre

De jaarlijkse produktie en inkomen in SSA met z'n 530 miljoen mensen is maar even groot als dit van België met z'n 10 miljoen inwoners. Het inkomen per hoofd en vooral de voedselproduktie per hoofd daalt daarenboven met 1 à 2 % per jaar sedert het einde van de jaren '70. Vijfendertig jaar na de onafhankelijkheid is het inkomen per hoofd gemiddeld gedaald met 20 %. Bij de onafhankelijkheid had Ghana en Soedan een inkomen per hoofd dat zo hoog was als dit van Korea, nu is dit van Korea 15 maal hoger (WDR). In Zaïre waar de daling van het inkomen nog dramatischer is hebben ze geen statistieken nodig om dat fenomeen te duiden. Met de ironie die hen kenmerkt zeggen ze: *"A l'indépendance on mangeait trois fois par jour, sous la première république deux fois et sous la deuxième république encore une fois par jour, où va s'arrêter le progrès?"*

Ook op wereldvlak geraakt Afrika meer en meer gemarginaliseerd tot een hulpbehoevende patiënt. Met z'n 530 miljoen inwoners exporteert en importeert het minder dan de stadstaat Singapore met z'n 3 miljoen inwoners en daalt het aandeel van Afrika in de wereldhandel van 3 tot anderhalf procent. Buitenlandse investeerders houden het voor bekeken. De investeringen daalden in de jaren '80 van 2,5 miljard dollar tot amper 900 miljoen. Filantropie telt niet in hun bikkelharde berekeningen, investeringen in Afrika kosten twee keer meer en de opbrengsten zijn negen maal lager dan in Z.O. Azië. Blijkbaar is het niet een teveel aan economisch imperialisme dat Afrika de das omdoet maar eerder te weinig. Alleen op het vlak van de ontwikkelingshulp kreeg Afrika meer dan zijn deel. Met z'n 10 % van de wereldbevolking ontving het 30 % van de totale officiële ontwikkelingshulp. Gemiddeld was dat goed voor zo'n 5% tot 10 % van het nationale inkomen. Maar ook deze stroom zal in de toekomst niet meer zo evident zijn.

2. De oorzaken van de Afrikaanse ziekte

De oorzaken van de diepgaande crisis in SSA zijn veroorzaakt door het samenspel van interne en externe oorzaken. Hoewel beide samen onafscheidelijk verweven zijn, maken we voor analytische redenen een onderscheid tussen externe en interne oorzaken.

2.1. Externe ziektekiemen

Koning Leopold de II schreef in een brief aan Baron Solvyns op 17/11/1877: *"Nous devons être à la fois prudents, habiles et prompts à agir. Je ne voudrais m'exposer ni à mécontenter les Anglais, ni à laisser échapper une bonne occasion de nous procurer une part de ce magnifique gâteau africain..."* Met deze zin is eigenlijk duidelijk dat Zaïre in de ontwikkeling van ons modern wereldsysteem, een specifieke rol krijgt toebedeeld. Het is een onuitputtelijke bron van mensen (slaven), grondstoffen en een potentiële afzetmarkt. De kolonisatie voorstellen als alleen een taart waar we ons hebben aan tegoed gedaan doet de geschiedenis geweld aan. Ze is veel meervoudiger en heeft minstens ook de kiemen voor de politieke ontvoogding gezaaid.

Die onafhankelijkheid van Afrika en Zaïre creëerde hoge verwachtingen en de politieke leiders definieerden hun model van ontwikkeling als antithese van de kolonisatie. Kolonisatie en kapitalisme werden geassocieerd en verklaart de reactie van veel Afrikaanse leiders van het eerste uur. De staat zou de ontwikkeling sturen en de zwarten via massale toegang tot het onderwijs, gezondheid en controle van het politieke leven door eigen mensen, brengen in de stroom der naties. Dit model van de staat als de belangrijkste agent van ontwikkeling werd versterkt door de dominotheorie van Kissinger en de koude oorlog die de leiders van de Afrikaanse landen ruime toegang gaf tot ontwikkelingsgeld. De resultaten van dit model creëerde in de eerste decennia na de onafhankelijkheid een zekere vooruitgang. Van 1965 tot 1980 groeide het BNP er met 5 % per jaar, de gemiddelde levensduur steeg er met acht jaar en de participatie aan lager onderwijs nam er toe van 40 % tot ver boven de 70 %. Het bleef echter een zeer ongelijke ontwikkeling met een marginalisering van grote groepen en de verrijking van weinigen.

Twee externe oorzaken gaan mede een einde stellen aan dit model. Een eerste factor is de afwenteling van de kosten van de wereld-economische crisis op de zwakste echelons van de samenleving, een voorbeeld ter herinnering. De helft van alle Zaïrese schulden zijn ontstaan uit de financiering van een vijftal grote projecten (Inga 1 en 2, Inga Shaba, SMTF, Codemiza). Deze projecten hebben geen van alle het verwachte resultaat opgeleverd, elektriciteitslijnen die geen electriciteit leveren, raffinage capaciteit voor 60.000 ton koper die hoogstens 3.000 ton heeft geraffineerd, etc. Dit was enerzijds te wijten aan de grote internationale ondernemingen die geen ondernemersrisico's wilden nemen maar risicoloze leningen en leveringen met dubbele staatswaarborg zonder garantie van resultaat. Anderzijds zag de Zaïrese overheid er een gemakkelijke manier in om hun privé-inkomsten mee te vergroten. Deze overheid had wel aan al die buitenlandse leningen een staatswaarborg verleend. Als dan vanaf 1975 de Zaïrese

crisis inzet en de terugbetalingen moesten geschieden is het wel de bevolking die de rekening krijgt gepresenteerd. De terugbetaling aan het buitenland gebeurde door binnenlands de buikriem aan te trekken, van toen af is het onderwijs en de gezondheidszorg stilaan maar zeker ineengeklapt.

Een tweede externe factor die de crisis in Zaïre heeft versterkt is de veranderde rol van Afrika in de geo-politieke rivaliteit waardoor de bevolking twee keer de dupe werd. Tijdens de koude oorlog worden bevriende regimes in het zadel gehouden hoe uitbuitend ze ook zijn naar hun bevolking toe en daarna zijn ze opnieuw de dupe als het westen diezelfde regimes dumpt maar nalaat de hulp te heroriënteren via andere dan de nationale kanalen. Het beste kan men die dubbele periode illustreren aan de hand van een parafrasering van een Afrikaans spreekwoord dat zegt: *"Als twee olifanten vechten is het het gras dat vertrappeld wordt" en "als ze de liefde bedrijven is het opnieuw het gras dat er onder ligt"*.

Het zou echter fout zijn het internationaal systeem te beladen met alle zonden van Israël en er de hoofdschuldige in zien van het Afrikaanse drama. Immers gezien zelfde oorzaken moeten leiden naar dezelfde gevolgen kan men niet verklaren hoe het zelfde internationaal klimaat voor Afrika negatieve gevolgen heeft terwijl het in Azië het tegendeel tot gevolg heeft. Het is veeleer het specifieke samenspel van interne en externe factoren die de verschillen in ontwikkeling moet verklaren.

2.2. De interne ziektekiemen.

Zoals we hierboven schreven is de belangrijkste paradox van SSA dat nergens ter wereld zoveel mensen in de landbouw werken maar dat het tegelijkertijd het enige continent is waar de voedselproductie per hoofd daalt. Waarom is de groene revolutie aan Afrika grotendeels voorbijgegaan? Het heeft ons inziens te maken met een samengaan van diverse specifieke factoren eigen aan Afrika.

Afrika heeft zijn landbouwrevolutie niet vooral gemist door technische onaanpastheid maar voornamelijk voor redenen van **politiek-economische aard**.

Als er een ding is wat alle Afrikaanse regimes gemeen hebben dan is het de uitbuiting of minstens de verwaarlozing van hun boeren. Niet alleen ging er nauwelijks geld en ondersteuning naar de landbouw maar daarenboven waren de prijzen zo nadelig voor het platteland dat de boeren van langs om minder gingen werken voor de markt.

Dit alles werd nog versterkt door een systematische politiek van overwaardering van de nationale munt. Dit vraagt enige toelichting. Door het feit dat de overheid de nationale munt kunstmatig hooghield, moest men minder nationale munt betalen voor een dollar. Daardoor moest men minder betalen om b.v. voedsel en andere goederen te importeren. Anderzijds kreeg een Afrikaanse boer minder lokale munt als hij een kilo koffie verkocht.

Het gevolg was dat de boeren tweemaal genekt werden. Eerst en vooral moesten ze concurreren op de voedselmarkt tegen goedkope importen dan nog versterkt door de dumpingpraktijken van de EEG en de VS. En als ze landbouwprodukten voor de export produceerden, kregen ze minder lokale munt voor een dollar. De verklaring voor dergelijke anti-plattelandsontwikkeling ligt o.i. in de aard van de politieke regimes in Afrika. De stabiliteit van zo'n regime werd vooral, bij gebrek aan democratische spelregels, bepaald door de steun in de steden. Stedelingen waren gediend met veel en goed betaalde functionarissen, met goedkope voedsel- en andere importen, met goedkope toegang tot onderwijs en gezondheidszorgen.

Tenslotte is er een ander aspect dat specifiek is voor het Afrikaanse continent en dat ook een deel van de verklaring geeft voor de diepe politieke crisis van het continent. Bij ons is het genoegzaam gekend als "le mal zaïrois", maar het is geenszins beperkt tot Zaïre. Zaïre is alleen een extreme vorm van wat te gemakkelijk als corruptie wordt omschreven. In een van de beste analyses van het probleem omschrijft G. Hyden het in zijn boek van 1984 als de werking van wat hij noemt de "*economy of affection*".

Het is de unieke en specifieke articulatie tussen de traditionele productie- en levenswijze enerzijds en de moderne structuur van markt en staat anderzijds. In een situatie van precare levensomstandigheden putten de Afrikanen zekerheid, geborgenheid en erkenning in de verwantschaps- en familieverbanden. Maar ook in de zoektocht naar promotie en sociale mobiliteit is het netwerk van verwantschapsrelaties belangrijker dan partijen, vakbonden of diploma's. Om deze redenen zijn alle formele en moderne verbanden als politiek, ideologie en formele opleiding ondergeschikt aan de logica van de familie, groep, clan of etnie. De persoonlijke en korte relaties zijn belangrijker dan de functionele. De logica van de "*economy of affection*" doordeesemt dan ook de samenleving van de basis tot de top en holt de moderne instellingen uit. In Afrika is de aanwezigheid van de traditionele samenleving gebaseerd op een boerenproductiewijze het sterkst overeind gebleven en kan zowel mobiliserend als verlamdend werken t.o.v. verandering en ontwikkeling. De stelling van Hyden is nu dat de logica van de "*economy of affection*" tegelijk oorzaak en gevolg is van de crisis omdat dat het

verlammend karakter van de "*economy of affection*" op de moderniteit overweegt. Indien deze analyse terecht is, is dit een reden te meer voor de stelling van R. Dumont, dat ontwikkeling onmogelijk de noodzaak van een landbouwrevolutie kan overslaan.

Tot zover enkele oorzaken die gemeenschappelijk maar in verschillende mate SSA hebben gemarginaliseerd in de wereld. Maar daarmee doen we onrecht zowel aan de diversiteit van de Afrikaanse realiteit als aan de zelfredzaamheid en de vitaliteit van de Afrikanen die de kiemen kunnen vormen van Afrikaanse modellen van duurzame ontwikkeling.

3. Elementen voor een herstel

3.1. Crisis als catharsis

"Zaire commence avec un z, la dernière lettre de l'alphabet" zeggen de Zairezen op een andere manier om de toestand van hun uitzichtloze situatie te duiden. Statistisch gezien is Zaire met z'n amper 100 \$ per hoofd, de helft van bij de onafhankelijkheid, op sterven na dood. Wie echter van wat dichter kijkt, kan naast de dagelijkse treurnis niets anders dan met een mengeling van verwondering en bewondering toezien hoe in deze bijzondere hachelijke situatie miljoenen mensen met geoorloofde en ongeoorloofde praktijken iedere dag weer opnieuw het onmogelijke mogelijk maken en nieuwe wegen vinden om te overleven. Niet enkel overleven maar ook er in slagen ondanks het geweld en de 'struggle for life' te vechten voor meer menswaardigheid. Je moet het maar doen, in een situatie waar geld bijzonder schaars is, weigeren om nieuwe bankbiljetten te aanvaarden. Nog nooit is het niveau van bewustwording en burgerlijke ongehoorzaamheid zo hoog geweest. Twee factoren en de moed van velen hebben deze bewustzijnsperiode in de hand gewerkt. Een pers die vrijuit schrijft en analyseert. Voor een gazet verkocht wordt zijn er minstens 50 lezers die het al hebben becommentarieerd. Ook de "Conférence Nationale" heeft gelukkig lang genoeg geduurd en heeft de problemen naar voor gebracht waardoor het bewustzijn is gegroeid dat de oorzaken niet vooral buitenshuis moeten gezocht worden. Men had geen betere volksuniversiteit voor de straat kunnen bedenken.

Niet alleen politiek is de crisis een catharsis maar ook economisch is er iets aan de hand dat teveel ontsnapt aan de analyses van de grote internationale rapporten.

De vlucht van buitenlands kapitaal en de vermindering van overheidshulp in landen zoals Zaïre n.a.v. Zaïrianisering, het ineenstorten van infrastructuur, politiek wanbeheer en schending van de mensenrechten, is in een eerste periode nefast voor de bestaande economie, en heeft geleid tot de indicatoren die we vroeger hebben besproken.

Nochtans betekent het ook dat de Zaïrezen in bedrijven, kerk, NGO's en activiteiten er van langs om meer zelf voor staan en meer verantwoordelijkheid krijgen. Het is J. Mc Gaffey die in haar voortreffelijk boek *'Entrepreneurs and Parasites'* van 1989 er op wijst dat een nieuwe klasse van kleine en grote ondernemers aan het groeien is die noch door het buitenland, noch door het regime bevoordeeld zijn geworden maar op eigen kracht met voornamelijk lokale middelen een nieuwe klasse aan het vormen is. In tegenstelling met de vorige leidende klassen souperen ze niet de rijkdom op om dan het zinkende schip te verlaten nadat hun schaapjes op het droge (d.w.z. in het buitenland) zijn gebracht. Neen, ze getuigen van een instelling die veel duurzamer is omdat ze hun zaken doen draaien en niet enkel in de sfeer van commercie maar ook in de creatie van nieuwe productieve activiteiten.

Vooraf de rol van de vrouwen valt steeds meer op in allerlei domeinen. Het domein van de politiek was die van de mannen terwijl die van de lokale economische activiteiten rond voedsel en geld in periodes van crisis steeds meer door vrouwen wordt opgenomen. Kijk eens naar Wall Street in Kinshasa. Het zijn exclusief vrouwen die de meest schaarse goederen, nl. de vreemde deviezen, verhandelen en beheren.

Ook de Zaïrese kaders getuigen van werkkracht en initiatief bij het verkrijgen van verantwoordelijkheid. Als voorbeeld geven we de uitspraak van de heer Blattner, PDG van Groupe Agro Pastoral, het vroegere Agricom dat door de Société Générale werd verkocht in 1989. Door de crisis en de plunderingen heeft GAP 6.000 van zijn 13.000 werknemers de laan moeten uitsturen en 35 van z'n 42 expatriés. Blattner merkt op: *"Le rendement n'a pas baissé. Mon personnel preste au moins aussi bien. Les Zaïrois sont d'excellents entrepreneurs. Mais mettez les dans le milieu politique et ils dérangent"*. Ook in de kerk merkt men steeds meer mensen die verantwoordelijkheid opnemen en die taai doorzetten. Misschien is dat ook wel de structuur die het duurzaamst is gebleken en de vrucht is van de volgehouden inspanning en aanwezigheid. Met alle vragen die men soms kan hebben bij de ambiguïteit van het gewicht van de kerk in wereldlijke zaken, is de zaïrisatie van de kerk een feit en een voorbeeld hoe verandering en modernisatie ook inculturatie kan zijn.

Het woord crisis komt uit het Grieks en betekent een beslissende wending, een keuzemoment. In die zin heeft de crisis in Afrika ook een zijde die te weinig naar voor komt in de internationale rapporten. De diepgang van de crisis is misschien ook het definitief einde van een periode van bevoogding en de groei van het bewustzijn dat de Afrikanen zelf instaan voor hun toekomst. In die zin is de crisis ook een catharsis.

3.2. De informele sector als populair antwoord op de crisis ¹

De droom van ontwikkeling en modernisatie moest leiden naar een opslorping van het overschot van mensen in de landbouwsector door de dynamiek van een moderne sector. Die moderne sector zou dan die mensen tewerkstellen in produktievere banen in industrie en de steden. Met de implosie van de moderne economie is het gevolg geweest dat er wel veel mensen naar de steden zijn gemigreerd maar dat ze vooral participeren aan de fata morgana's van de moderniteit. In Kinshasa vindt nu nog slechts 5 % van de bevolking werk in die moderne sector terwijl de overgrote massa moet zien te overleven in wat men de informele economie heeft genoemd. De informele sector, verre van een marginaal en voorbijgaand fenomeen te zijn, moet veeleer worden gezien als een structureel gegeven van de Afrikaanse landen.

T.o.v. die informele sector bestaan twee houdingen die o.i. de bal verkeerd slaan. Een eerste groep die ik zou betitelen als onverbeterlijke modernisatoren zijn diegenen die de informele sector zien als een voorbijgaand fenomeen zonder groeipotentieel waar de bevolking bij gebrek aan ontwikkeling in voortmoddert. Een andere houding die men nog aleens aantreft in NGO middens is een soort ophemeling van die informele sector als een reactie van volkse creativiteit op de crisis van de samenleving. Eigenlijk deel ik geen van beide meningen. Om mijn stelling te illustreren denk ik dat het nodig is de vaagheid rond de informele sector op te klaren. De informele sector zou je kunnen indelen in drie soorten van activiteiten.

Eerst en vooral is het inderdaad een resem van activiteiten die de daling van het inkomen als gevolg van de verslechterende economie proberen te verzachten. Deze **overlevingsstrategieën** gaan van het bijeenharken van bladeren om het te verkopen aan boeren rond de stad, over het recycleren van afval en verkoop van steeds kleinere hoopjes maniokmeel voor het huis tot het kweken van hoenderen door een biolog zonder werk.

---

1. Zie ook het artikel van T. Deherdt, "overleven zonder staat" in **Streven** van nov. 1991

Ten tweede zijn er de talrijke kleine ambachten van kleermakers, houtbewerkers, slaggers, bakkers enz... Dit noemen we de **PPM** of **kleine productieve activiteiten**. Uit ons onderzoek dat we in Kinshasa verrichtten leerden we dat deze activiteiten bijzonder arbeidsintensief zijn, niet veel kapitaal vragen, kleinschalig en een groeipotentieel bezitten. Deze activiteiten floreren echter des te meer als de formele of moderne economie goed draait want dan is er koopkracht bij de bevolking die een deel ervan besteedt aan lokale produkten en diensten die meer aangepast zijn aan de lokale koopkracht en noden.

Tenslotte heb je alle illegale praktijken van afperserij over het delven en verkopen van diamant op kleine schaal tot het gebruiken van uw job om uw inkomen te vergroten. Zo vragen directeurs extra geld voor inschrijvingen of diploma's, leraars vragen geld bij overhoringen, posterijbeambten voor een telefoongesprek en dokters die slechts willen ingrijpen als er boter bij de vis is. Deze laatste categorie van informele activiteiten zou ik plaatsen onder de benaming **wild kapitalisme** waar het recht van de sterkste overheerst en alle moraliteit ondergraaft.

Bij deze korte beschrijving moet het vooreerst duidelijk zijn dat het plaatsen van die diverse activiteiten onder eenzelfde noemer van informele sector leidt tot verwarring en misplaatst hoera of boe geroep. De activiteiten die ik wild kapitalisme heb genoemd ondergraven en blokkeren de samenleving en de overlevingsstrategieën, zijn inderdaad door de mensen opgezet als gevolg van de crisis als een minder goed alternatief. Tenslotte zien we dat de positieve activiteiten van de kleine ambachten en dienstensector beter vaart naarmate de rest van de samenleving beter functioneert. M.a.w. en als conclusie kan men zeggen dat er geen alternatief is buiten een herstel van de moderniteit d.w.z. van de staat en de markt.

3.3. Het herstel van de staat, de barensweeën van de democratisering en de noodzaak voor een heroriëntering van de internationale ontwikkelingsamenwerking

Eerst en vooral moeten de functies van een staat die de mensen gelijke kansen op een menswaardig bestaan garandeert via toegang tot minimale gezondheidszorgen en onderwijs, hersteld worden. Dit herstel kan niet zonder een herstel van de economie die deze publieke goederen moet financieren en hier wringt het schoentje. Om die publieke goederen te financieren, d.w.z. een decent loon uit te betalen aan onderwijzers, gezondheidsagenten, politiemensen enz. heeft Zaïre 600 miljoen dollar per jaar nodig. Gezien de lamentabele toestand van de economie kan de overheid nauwelijks 200 miljoen dollar bij mekaar krijgen. Dit tekort van 400 miljoen dollar is niet onoverkomelijk, indien de koper- en kobaltproductie en

de diamantnijverheid op een normaal niveau produceren kan de overheid via normale belasting op deze bronnen dit gat dichten, maar dit vraagt twee condities die momenteel niet vervuld zijn. Eerst en vooral heeft men technisch gesproken minimaal vijf à tien jaar nodig om de verwoeste infrastructuur van deze industrieën op een normaal niveau te laten functioneren en de investeringsmiddelen ontbreken daarvoor. Ten tweede heeft men een overheid nodig die de nationale rijkdom niet aanwendt voor persoonlijke verrijking. Deze twee voorwaarden brengen ons dan ook naar de cruciale rol van de politieke factor en de rol van het buitenland. De financiering van het overheidstekort zou voor de internationale gemeenschap geen onoverbrugbare inspanning zijn. Het houdt in dat men terug het zelfde bedrag als in het verleden op tafel legt tot de Zairese samenleving zelf dit bedrag opbrengt en dit zou onder optimale omstandigheden tussen de vijf en tien jaar vragen. Gezien echter de ervaring in het verleden en gezien het geld te veel terugvloeide naar het buitenland via de lonen van de expatriés en de buitenlandse rekeningen van de binnenlandse dinosaurussen is het onder de huidige politieke constellatie weinig waarschijnlijk dat het geld goed kan besteed worden. Dit voert ons dan ook weer terug op de allesoverheersende bottle-neck van de politiek en de publieke moraliteit.

Na 1989 is in het westen veel te gemakkelijk gedacht dat het voldoende was om via een meerpartijstelsel en democratische verkiezingen ons te ontdoen van kwalijk riekende dictaturen en dat dan de ontwikkeling zou volgen. Men heeft daarbij uit het oog verloren dat de democratisering van een samenleving een lang proces is dat zijn wortels moet vinden in de tegenstellingen eigen aan iedere samenleving. Een democratie stelt men niet in per decreet of door politieke conditionaliteit vanuit het buitenland. De vertaling van democratie in termen van het aannemen van west-europese etiketten heeft vooral de rivaliteit om de staatsmacht tussen de fracties van de elite vergroot en heeft eerder geleid tot anarchie, terwijl de echte tegenstellingen in Afrika meer liggen tussen stad en platteland. Hoeveel boerenpartijen hebben we zien ontstaan in Afrika? Wil dit zeggen dat Afrika nog niet rijp zou zijn voor democratie? Geenszins, de "Conférence Nationale" is bvb. de beste volksuniversiteit die men kon indenken. Ik wil alleen een pleidooi houden voor een positieve politieke conditionaliteit vanuit het Noorden. Dit wil zeggen ondersteun positief de democratische krachten en de participatie van mensen in een samenleving.

Tenslotte om te eindigen is er een laatste factor voor een herstel nodig. Een Indiase ontwikkelingsdenker heeft dit de S-factor genoemd, nl. de spirituele of de culturele factor. Na 1989 heeft men een oneindig groot vertrouwen gesteld in de werking van de markt. De metafoer van de markt is die van de onzichtbare hand, als ieder zijn eigenbelang nastreeft zal de economische groei het best gestimuleerd worden en gezien de economische groei, de armoede en de schaarste vermindert zullen

er minder conflicten zijn. Een goede samenleving zou dan het gevolg zijn van de som van de individuen die allemaal hun eigenbelang nastreven. Zaïre is het schoolvoorbeeld van het omgekeerde nl. dat een ongebreideld nastreven van het eigenbelang de staat kapot maakt en de macht van de sterkste doet prevaleren en bijgevolg miljoenen mensen uitgesloten worden. Er is geen alternatief voor een publieke moraal waar het eigenbelang moet begrensd worden door mensen die het opnemen voor anderen en voor de uitgesloten. Die mensen zijn volop aanwezig in Zaïre, ze verdienen steun en erkenning.

Aanlegkade van C.D.I.-Bwamanda in Kinshasa: lossen van landbouwprodukten uit het binnenland

Beach du C.D.I.-Bwamanda à Kinshasa: déchargement des produits agricoles provenant de l'intérieur

TOESPRAAK van V. BRENNINKMEIJER

Het is een grote eer het woord te mogen voeren op deze gedenkwaardige dag van het jubileum van een belangrijke ontwikkelingsorganisatie als het CDI. Ik heb het genoeg gehad om tot 1993 voor Cebemo nauw betrokken te zijn geweest bij de ontwikkeling van het "CDI-project", zoals het bij Cebemo te boek staat.

Cebemo heeft er naar mijn mening terecht relatief veel geld in gestoken om het project van de grond te helpen trekken, op momenten dat er met name door Pater Van Baelen en de zijnen voor CDI een beroep op haar gedaan werd.

Ik wil op deze dag stilstaan bij de herinnering maar daarbij ook enkele ervaringen uit het verleden laten doorklinken zoals destijds door Cebemo met het project zijn opgedaan. Veel respect is verschuldigd aan alle partijen voor het werk dat gedaan is, maar tegelijk lijkt het zinvol dat we als mensen ook steeds van onze ervaringen blijven leren.

Wat hierna volgt is een visie op de ontwikkeling van het CDI door een relatieve buitenstaander, een econoom, een Hollander dan ook nog. Wellicht dat het daarom helemaal aan het eind vooral over de bouw van bruggen zal gaan.

Voor nu is het voldoende op te merken dat het de bedoeling van de organisatoren van deze dag is om ook het geluid van de financiële ondersteuners zoals Cebemo dat is, maar ook de Belgische overheid en internationale clubs als EDCS aan bod te laten komen.

Het kan dus zijn dat wat er hier volgt door de aanwezigen die wel heel nauw bij het project betrokken waren, niet of althans niet voor de volle honderd procent wordt gedeeld. Dat kan omdat de meest recente ontwikkelingen nog niet in dossiers van de financiers staan terwijl die wellicht op een andere koers in de nabije toekomst wijzen en ook omdat financiers wellicht anders tegen de realiteit aankijken dan managers en bestuurders.

Ik wilde het verhaal in tweeën knippen: allereerst zou ik iets willen zeggen over het verleden, de afgelopen 25 jaar en daarna zou ik de toekomst aan bod willen laten komen.

Ik heb naar aanleiding van een tussentijds telefoontje met een der vertegenwoordigers van CDI-Leuven mijn eerdere verhaal dat ik had opgestuurd, iets moeten aanpassen met name in het tweede gedeelte waarbij het over de toekomst gaat. Deze aanpassing heeft echter niet de strekking ervan structureel veranderd.

De afgelopen 25 jaar

CDI betekent Centre de Développement Intégral. Ik ga geen definities uitwerken bijvoorbeeld m.b.t. het begrip Centre of van het begrip Développement maar wel t.a.v. het begrip Développement Intégral.

Développement Intégral heeft in de context van CDI voor Cebemo steeds betekend, dat er verschillende aspecten samen genomen werden in de opzet van het programma. De interventie, zoals men dat tegenwoordig noemt, door het diocees trachtte van het begin af aan de economische en de sociale aspecten van het programma te integreren. Het programma kwam niet oorspronkelijk uit de basis van de bevolking voort, maar werd door het diocees aangestuurd. Ik ga hier even voorbij aan de vraag of de Kerk/het diocees naar haar aard een volksorganisatie is of een professionele intermediaire organisatie want dat zou hier te ver voeren.

De oprichting van het CDI als instituut want dat is het wel geworden, is dus in feite een topdown interventie die een bottom up proces moest zien te genereren zodat uiteindelijk de mensen, waar het in feite allemaal over ging, het hele project zouden kunnen overnemen. Er waren dan ook van het begin af aan representanten van de doelgroep in de projectleiding en ook in de vormgeving van de organisatie en van het programma betrokken. Echter berustte in de praktijk de eindverantwoordelijkheid voor de dagelijkse leiding in handen van buitenlanders.

Dit was in Equateur ook niet anders mogelijk. In die streek was door de omstandigheden waarin de mensen daar verkeerden, het idee om zich rond zo'n programma te gaan organiseren volstrekt nieuw en het was niet te verwachten dat de mensen dat spontaan zouden gaan doen zonder een soort bewustmakingsfase te hebben doorlopen.

Développement Intégral duidde derhalve op een proces dat toen moest starten en dat de Wereld Bank nu aanduidt met "Ownership of the primary stakeholders". Heel vrij vertaald is dit de "adoptie door belanghebbenden in de eerste lijn". Dit

"ownership" moest zowel in sociaal economische als sociaal politieke zin worden gerealiseerd.

Uiteraard waren er binnen het diocees al voorbereidingen getroffen voor dit proces, want er waren al opgeleide Zairese mensen (catechisten, experts etc.) uit de streek afkomstig, maar het merendeel van de staf bestond in kwalitatief en kwantitatief opzicht aanvankelijk uit mensen die uit het buitenland kwamen.

Van het begin af aan was er dus al een soort spanningsveld in het project te onderkennen. De opbouw van het instituut was in feite tweeledig a) er was het "ownership" aspect, dat werd toen het sociale aspect genoemd en dat eigenlijk meer te maken had met bestuur en beheer of participatie door de doelgroep zelf en b) er was het economische aspect dat sloeg op directe inkomens generering. Tussen die twee was er de spanning die de gehele projectgeschiedenis heeft overheerst en ook de discussies tussen het management en de financiële supporters zoals Cebemo.

Voor het vervolg is het goed even op te merken dat het technische aspect, bijvoorbeeld de landbouwvoorlichting, de introductie van de soja, de veredeling en het handelsaspect voor mij in dit bestek allemaal bij het economische aspect behoren. Hoewel de gezondheidszorg en het onderwijs ook tot de sociale diensten behoren, heb ik het hier meer over de op "ownership" gerichte activiteiten, wanneer ik van het sociale aspect spreek.

De indruk is bij de financiers ontstaan dat de aanvragers en het management van CDI aanvankelijk van mening waren dat het "ownership" aspect vanzelf wel zou komen als er maar economische vooruitgang zou worden geboekt. De mensen zouden dan zien dat het project een goede zaak was en ze zouden a. h. w. vanzelf zich van het project meester willen maken. Daardoor gaf men aan het economische aspect van het begin af aan alle aandacht. Dat moest ook wel want de investeringen die men aan het doen was waren van een dergelijke orde dat men

- a) vanwege de inkomensverwachtingen die men constant creëerde en
- b) vanwege de eisen die de markt en de politieke situatie stelden,

steeds met man en macht met name ten behoeve van het economische aspect moest improviseren en regelen.

De indruk was ook een beetje dat men vanzelf van het een in het andere rolde omdat de boten die men had aangeschaft, op een goed moment toch om een aanlegsteiger vroegen en toen men die had, er in Kinshasa een veel grotere opslagfaciliteit moest komen etc. Door steeds weer verder te gaan met investeren

in grotere eenheden werden andere reeds eerder verworven activa te klein en vroegen om uitbreiding.

Aangezien men van mening was dat men een goede zaak diende die ook nog positieve effecten sorteerde voor andere bevolkingsgroepen dan alleen de leden van de z.g. CRDI's, zijnde de boeren in Bwamanda, was meer van hetzelfde alleen maar beter. Ik noem als beneficiënten, die niet tot de oorspronkelijke doelgroep behoorden, hier alleen de kinderen in Kinshasa die men via de kiosken van babyvoeding voorzag.

Hoe groter dus hoe mooier. Aangezien er in die tijd in het Noorden ook fondsen aanwezig waren om dit soort uitbreidingen mogelijk te maken paste het een heel goed in het ander.

Het leek er dus op dat het gehele programma toen in feite in een soort stroomversnelling terecht kwam, maar daardoor werd het sturen van het hele project en het instituut noodakelijkerwijze ook veel complexer, zo complex dat er vraagtekens konden worden gezet of de ander poot van het programma, die ik de "*ownership*" kant noem, wel mee kon groeien.

In de periode dat ik bij Cebemo de economische aspecten van het Cebemo programma voor mijn rekening nam was CDI in economisch opzicht een show project. Het was groot qua omvang, het gebied was uitgestrekt, er woonden veel mensen, er werd in economisch opzicht goed gescoord en de koffie opkoop had ook nog effecten tot in Nederland en België toe, want net als UCIRI in Mexico, vroeg een project als het CDI a.h.w. om de opzet van de alternatieve handel in Nederland en België.

Ik moet zeggen dat ik er zelf altijd een beetje trots op was dat ik bij Cebemo bij een dergelijk grootschalig project betrokken was dat zoveel ramificaties had.

Toch moest een financiële supporter zoals Cebemo om kalmte manen. Cebemo zag de sociale kant verbleken tegenover de economische. De sociale kant werd steeds meer vertaald naar de service verlenende functie die door het project werd "gesubsidieerd". Men zag dat de mensen om wie het tenslotte allemaal ging meer tot passieve participatie (levering van de koffie en de andere grondstoffen en bijvoorbeeld consumeren via de gezondheidszorg) overgaan dan tot de oorspronkelijk bedoelde actieve participatie in de besluitvorming komen. De ontwikkeling van de CRDI's bleef feitelijk achterwege. De mensen deden wel mee maar niet echt ex ante maar meer ex post. Ze consumeerden het project meer dan dat ze het

zelf voortbrachten. Tenminste dat was, even een beetje grof gezegd, het beeld dat Cebemo er van kreeg.

Cebemo was bang dat daardoor, als eenmaal de hele organisatie van het CDI in de toekomst noodzakelijkerwijs overgedragen zou moeten worden aan de Zairese managers, die ook veelal van buiten de streek kwamen, er geen voldoende controle op het management door de bevolking kon worden uitgeoefend. Vandaar dat Cebemo aan de bel ging trekken vooral wanneer er weer nieuwe plannen haar richting uit kwamen. Cebemo kwam dan met vragen zoals a) wanneer worden er vorderingen gemaakt met de Zaïrisering van de staf; b) wanneer worden de CRDI's werkelijk bij de dagelijkse besluitvorming betrokken, weliswaar trapsgewijs.

De suggestie van Cebemo om het IVO in Tilburg in te schakelen was voornamelijk ingegeven uit de overweging dat door een goed management informatie systeem op te zetten het hele project veel transparanter zou worden en dus meer toegankelijk voor grip en controle vanuit de doelgroep.

De inzet van de Tilburgers viel als het ware samen met de heel plotselinge uitzetting door de overheid van de Belgen uit het project. Zo abrupt had ook Cebemo de overgang naar Zairees management niet willen doorvoeren, maar, ziedaar: deze drastische ingreep werd door CDI verwerkt zonder dat de continuïteit fundamenteel in gevaar is geweest.

Het past Cebemo nu niet om te zeggen, dat ze dat allemaal allang voorzien had. Want Cebemo heeft ook in haar beoordeling van het verhaal hier en daar een fragwürdige rol gespeeld. Cebemo hield namelijk steeds vol dat het sociale aspect (het programma dat op de "*ownership*" gericht was en dat vooral uit educatie bestond van de doelgroep, de "*awareness creation*" en de organisatievorming) gefinancierd zou kunnen worden uit de "*cash flows*" door afschrijving van de economische investeringen. Cebemo wilde dat haar gulden tweemaal zou kunnen dienen, eenmaal om de nodige investeringen in economisch productieve activiteit te doen en een tweede maal om vanuit de economische activiteit een subsidie te verstrekken aan het "*ownership*" aspect.

Theoretisch zag dat er toendertijd allemaal op papier redelijk uit, maar in de praktijk heeft een in economische opgang verkerende onderneming als het CDI toen was en nog steeds is de "*cash flows*" natuurlijk vooral zelf nodig voor de economische activiteiten. Dit vooral wanneer men in aanmerking neemt dat CDI gevestigd is in Zaïre met al zijn plotselinge opkomende onmogelijk te voorziene omstandigheden. In een dergelijk geval kan eigenlijk niet verwacht worden dat die economische activiteit een omvangrijk sociaal opbouw programma gaat subsidiëren. Het verlangen

van Cebemo was ook in theorie tegenstrijdig omdat daardoor het CDI gedwongen zou zijn om nadat het sociale programma uit de "*cash flows*" van de investeringen was gefinancierd, voor noodzakelijke vervangingen van versleten en afgeschreven activa weer bij externe financiers aan te kloppen. Hetgeen ook weer niet de bedoeling was.

Ziedaar de spanning die als het ware voor ieder der partijen een eigen uitwerking had.

Het management in Bwamanda, Kinshasa en Leuven dat ook onderling best een aantal verschillen van inzicht te verwerken had, werd door de stroomversnelling van het economische aspect en onder de druk van de politiek veranderende omstandigheden steeds meer gedwongen daaraan haar eerste aandacht te geven. Ook dienden zich vanwege de groeiende onrust in Zaïre steeds meer "opportunities" aan voor het management om te investeren.

De financiële supporters moesten om hun "investering" te beschermen constant op de rem trappen en vooral ook het "ownership" aspect dat minder uit de verf kwam, maar waar wel op de langere termijn bekeken het hele programma voor opgezet was, steeds weer naar voren schuiven.

De toekomst

Behalve over het spanningsveld wil ik het ook gaarne met u hebben over het generieke beleid van een organisatie als CDI en daarvan afgeleid de rol van Cebemo. Bij dit generieke beleid is de vraag aan de orde waar CDI uiteindelijk op uit moet zien te komen. Is het aan een instelling als het CDI om diensten als het onderwijs en de gezondheidszorg, de aanleg van infrastructurele werken te blijven overnemen, ook al worden ze door de overheid gedeeltelijk gesubsidieerd. Moet het CDI daarop aanspreekbaar zijn alsof zij daarvoor een eindverantwoordelijkheid zou dragen? Voor Cebemo geldt dan de vraag of zij CDI door haar subsidies en haar mogelijkheden daartoe in staat zou moeten stellen.

Ik hoor al de mensen van CDI zeggen: "Wie moet het dan doen, als CDI het niet doet?"

Er wordt op dit moment bij Cebemo steeds intensiever naar een antwoord gezocht op de vraag wat zij allemaal met haar subsidie mogelijk kan maken en waar haar subsidie zou moeten ophouden. Een theoretisch extreem voorbeeld is dan het subsidiëren van aardbeienteelt bij de Eskimo's op de Noordpool.

Ook als CDI van plan is het economisch aspect in de toekomst nog meer te benadrukken en van CDI een bedrijf te maken, dan nog blijft de vraag wat je moet subsidiëren en hoe op het micro vlak de boeren zelf eigenaar van her "CDI-bedrijf" kunnen worden, ook de kleinere boeren.

Met subsidies loop je met een organisatie als Cebemo het gevaar allerlei investeringen te kunnen doen die in feite niet "*sustainable*" zijn in zich zelf, maar die wel leuk lijken voor een geldverstreckende achterban die graag wil helpen. Bovendien laadt je met dit soort subsidies de bewijslast op je rond concurrentie vervalsing, wanneer het om grote bedrijfsinvesteringen gaat.

We moeten ons als hulpverleners d.w.z. CDI en Cebemo ook de vraag blijven stellen: op welk moment moet je de verantwoordelijkheid voor de gezondheidszorg, het onderwijs en het aanleggen en onderhouden van de economische infrastructuur aan de maatschappij zelf overdragen? Wanneer is het punt gekomen dat je als organisatie van een diensten oriëntatie naar de bevolking toe de omslag moet maken naar een katalyserende oriëntatie waarbij men de overheid aanspreekt op haar verantwoordelijkheden en daardoor een "*sustainable*" ontwikkelingsproces op gang helpt brengen?

Er zijn in de derde wereld voorbeelden te geven waarbij de kerk via een diocees het initiatief neemt en met al haar krachten en veel hulp van buiten (zowel in technische als in financiële zin) ontwikkelingsprocessen gaat aanzwengelen, hetgeen niet meer vanuit een soort overbruggingsfunctie maar meer vanuit een soort substitutiementaliteit gebeurt. De NGO dreigt dan de taken van de overheid a.h.w. over te nemen, zonder dat van te voren duidelijk is wie haar daarop kan afrekenen en tot wanneer dat duurt.

Volgens mij is "*sustainability*" niet alleen het financieel zelf bedruipen, ecologisch verantwoord doorgeven aan de volgende generatie of zaïrisering van de staf. Het is de "*true and ideal selfreliance*" in een psychologisch maatschappelijke zin van de Zaïrese bevolking.

Hoelang ga je dus in dit licht door met veel kunst en vliegwerk via buitenlandse fondsen voor je project geld bijeen te brengen om in de Equateur mooie en nuttige dingen te doen voor de mensen, diensten die in de meeste landen tot de taak van

de overheden worden gerekend? Wat kan een CDI en de bevolking van de Equateur er aan doen om een echte civiele maatschappij te laten ontstaan en de overheid haar verantwoordelijkheid te laten nemen? Zou CDI zich in de nu komende 25 jaar niet veel meer op de opbouw van de civiele samenleving moeten richten en het economische aspect zich zelf op Zairese wijze laten ontwikkelen als bedrijf. Die civiele samenleving die nog meer moet worden uitgebouwd, is van cruciaal belang om de democratische structuren van de grond te krijgen en de overheid op haar "good governance" aan te spreken.

Uiteraard is dan het "ownership" aspect in het programma dat hierboven werd genoemd weer van belang. Want hoe eerder de lokale bevolking het CDI zelf als hun eigen project gaat zien, zowel de bedrijfskant als de dienstenkant, en zelf het programma gaat managen en er in gaat investeren, hoe eerder de overheid er een "enabling" (en dus niet een repressieve) rol in gaat spelen. Dan zijn ook vanzelf de ontwikkelingsmogelijkheden veel groter vanwege het feit dat een overheid nu eenmaal veel meer mogelijkheden heeft om investeringen te realiseren.

Tenslotte

Uiteraard is het heel goed voorstelbaar dat een organisatie als het CDI in eerste instantie prioriteit heeft gegeven aan haar mogelijkheden om de levensomstandigheden van de mensen in de Equateur te helpen verbeteren. In de afgelopen 25 jaar heeft zij dit waar gemaakt en daarvoor verdienen alle partijen die daaraan hebben bijgedragen en meegewerkt alle lof.

Door politieke omstandigheden die zich aandienen en via alle economische mogelijkheden die werden geboden duurde de overbruggingsfunctie veel langer dan men zich 25 jaar geleden realiseerde. De andere oever, het perspectief, waar de brug naar toe moest worden gebouwd, week als het ware steeds verder weg. Toch is het nuttig om jezelf van je brugfunctie bewust te blijven en je daarop te richten. Maar daar hebben we de volgende 25 jaar voor.

TOESPRAAK van NGALEKO BARANGA

Excellenties, Dames en Heren,

Zijne Excellentie Monseigneur onze Bisschop en ikzelf, die hier C.D.I.-Bwamanda-Zaire en de bevolking van de Ubangi-streek vertegenwoordigen, nodigen u uit te delen in de blijdschap en de vreugde die wij op dit ogenblik ervaren, ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van C.D.I.-Bwamanda in Zaire, omdat de actie van C.D.I. in de eerste plaats een gemeenschappelijk werk is van ons allen, zowel het Belgische als het Zairese volk.

De ontwikkelingsactie die wij vandaag verderzetten is vooreerst een werk dat begonnen is met de komst van de eerste missionarissen te Bwamanda in 1926, om er naderhand belangrijke activiteiten te organiseren voor de bevolking, door het bouwen van scholen, hospitalen en verscheidene ateliers voor mechaniek. Nochtans bleven de economische activiteiten van de bevolking in hoofdzaak gericht op autosubsistentie.

Het is in 1969 dat een geïntegreerde ontwikkelingsactie werd opgestart door een team, bestaande uit missionarissen, landbouwkundigen en geneesheren.

1. De doelstellingen

C.D.I.-Bwamanda is een Vereniging Zonder Winstoogmerk, een V.Z.W. van Zairees recht, erkend in 1972, die als algemeen doel heeft bij te dragen tot de "integrale" ontwikkeling van de betrokken bevolking.

Door "integraal" bedoelt men dat C.D.I.-Bwamanda, zich in zijn tussenkomst, niet enkel beperkt tot de economische groei, maar ook de ontplooiing van "de gehele mens en alle mensen" inhoudt door economische, medisch-sanitaire, socio-culturele en technische activiteiten te ontwikkelen, die bij middel van een evolutieve en pragmatische aanpak echte vooruitgang en materiële en spirituele bevrijding bevorderen,

Wat de economische activiteiten betreft, streeft C.D.I.-Bwamanda ernaar dat de boeren alles produceren wat ze nodig hebben om hun voedselveiligheid te waarborgen, maar ook om het surplus te verkopen en zo een inkomen te bekomen, dat noodzakelijk is om aan hun sociale en huishoudelijke noden tegemoet te komen.

Daarvoor organiseert C.D.I. de volledige productie- en commercialiseringscyclus van de landbouwprodukten die van groot belang zijn voor de menselijke voeding, nl. maïs, soja, rijst, aardnoten, alsook de produkten van pluimvee en visteelt. Kwaliteitszaaigoed wordt ter beschikking gesteld van de boeren, die begeleid worden bij het productieproces, de oogst, de bewaring en de commercialisering van de produkten, om zo tevens tegemoet te komen aan de steeds dringender vraag van de stedelijke bevolking, vooral die van Kinshasa.

Met de medische dienst beheert C.D.I. drie gezondheidszones, die vijf hospitalen en tachtig gezondheidscentra omvatten en past er stipt de nationale politiek toe m.b.t. de gezondheidszorgen voor de bevolking en ondersteunt de andere medische formaties van de streek d.m.v. de centrale apotheek van Bwamanda.

C.D.I. vormt eigen verplegers en verpleegsters in eigen scholen voor de hele streek en neemt actief deel aan de strijd tegen de grote endemische ziekten die de streek teisteren, nl. de slaapziekte en aids, en bestrijdt de ziekten van hydrische oorsprong door drinkbaar water ter beschikking te stellen van de dorpelingen.

Om de toegankelijkheid van de zieken tot de gezondheidszorgen te verzekeren, wordt in onze medische formaties een sociaal tarief toegepast voor allen, terwijl een systeem van ziekteverzekering toegepast wordt in Bwamanda.

D.m.v. de dienst van "Rurale Ontwikkeling", beoogt C.D.I. het platteland te herstructureren, om de bevolking de kans te bieden haar eigen ontwikkeling in handen te nemen door de oprichting en de animatie van verschillende basiscomités en van verschillende communautaire acties, die betrekking hebben op de lokale culturele verenigingen, de gezondheid, de hygiëne, het water, de woning, het milieu, het onderwijs, de ordening van het rurale landschap en de pilootboerderijen.

C.D.I. draagt ook bij tot de vorming van de jeugd door de werking in de scholen, door de voorziening en de aanpassing van schoolinfrastructuren en ijvert reeds lang om van de scholen ware vormingskaders van jongeren te maken, aangepast aan hun leefmilieu.

2. Situatie van C.D.I.-BWAMANDA in 1994

Sinds 1990 is, ten gevolge van de politieke situatie en haar gevolgen voor ons land, de situatie van C.D.I. drastisch gewijzigd.

C.D.I. zag de bijstand, gekoppeld aan de coöperatie, zowel materieel als wat betreft personeel, verdwijnen. Enkel bepaalde vormen van humanitaire hulp bleven bestaan, waarvan het beheer aan ons werd toevertrouwd. Onverwachts hadden wij een situatie overgeërfd, die in de hand moest worden gehouden en beheerd, rekening houdend met onze mogelijkheden en de actuele stand van de zaken.

We zijn dus overgegaan tot de herstructurering van het project om het aan te passen aan onze capaciteiten en aan onze zeer beperkte middelen. En deze maatregelen hebben blijkbaar hun vruchten afgeworpen, vooral in onze politiek en economisch sterk ongunstige omgeving. We hebben de hoofdzaak van onze activiteiten behouden en vooral de omkadering van onze boeren. Onze sociale diensten, nl. de Dienst van Rurale Ontwikkeling, onze vijf hospitalen en hun gezondheidscentra, onze technische scholen en de rurale waterbevoorrading functioneren nog altijd. We zijn de produkten van de bevolking blijven commercialiseren, om hen van een noodzakelijk financieel inkomen te voorzien. Wij hebben onze beheerscapaciteit versterkt om deze steeds meer rendabel te maken, door de vorming en de opvoeding van onze kaders wat betreft hun verantwoordelijkheid t.o.v. henzelf en t.o.v. de gemeenschap.

In 1994, met het oog op de overleving van het Project, drong de uitbreiding van onze activiteiten de versterking van onze infrastructuur op, vooral in Kinshasa, waar een fabriek voor de verwerking van onze koffie dringend nodig was, alsook stapelplaatsen voor het stockeren van onze produkten en een kade voor het aanleggen van onze boten en voor de behandeling van onze produkten. Noch de regeringen, noch de organisaties die ons gewoonlijk helpen, hadden de financiering van dit project aanvaard. We waren verplicht om leningen aan te gaan bij commerciële bedrijven tegen hoge interestvoeten. Vandaag kunnen wij er fier op gaan onze schulden volledig vereffend te hebben en het merendeel van onze installaties te hebben afbetaald door onze eigen inspanningen en vooral dankzij de actie **Max Havelaar**, de Nederlandse organisatie die solidair is met de kleine koffieproducenten van de derde wereld en dankzij de lening van 28.000.000 BEF tegen de interest van 9 %, verleend door EDCS, een protestantse bank in Nederland.

Het project blijft diensten verlenen op de volgende manier:

2.1. Voedselbevoorrading

2.1.1. Voedingsgewassen

C.D.I. ziet het als zijn taak ter plaatse de voedingsgewassen te produceren ten einde de zelfvoorziening van voeding te verzekeren, maar rekent op de noodzakelijke subsidies om de rentabiliteit van de landbouwproductie van de landbouwers te verzekeren. We produceren hoofdzakelijk maïs, soja en rijst. Het zaaigoed wordt geproduceerd in het zaaigoedcentrum "Nzingo", maar deze produktie blijft onvoldoende om te voldoen aan de vraag. Door een aangepaste omkadering en in technische samenwerking met de Nationale Dienst van Vulgarisatie, leren de boeren zelf hun eigen zaaigoed produceren. Ze worden begeleid door onze "ontwikkelingsagenten" alsook door enkele "modelboeren", "**Balendisi**" of "**contactboeren**" genaamd. Dit programma beoogt ook een betere integratie van de vrouw door de verbetering van haar werkvoorwaarden en haar integratie in het landbouwkundig en sociaal leerproces.

Voor het jaar 1993 heeft het produktiecentrum van zaaigoed "Nzingo" 37 ton maïs geproduceerd, 15 ton soja en 70 ton paddy-rijst.

De stad Kinshasa werd tegen een sociale prijs bevoorrad, van tenminste 10.000 ton maïs waarvan 4.000 afkomstig van de streek van Bwamanda. C.D.I. heeft ook 1.200 ton paddy-rijst gekocht en 163 ton soja bij de dorpelingen.

2.1.2. Meerjarige teelten

Voor de meerjarige teelten vormt de koffie de belangrijkste bron van inkomen van de boeren. De daling van de koffieprijis de laatste jaren, heeft de kleine producenten verplicht het onderhoud van hun plantages in de steek te laten. De produktie heeft er in kwantiteit en kwaliteit onder geleden. De hoop die door de nieuwe stijging van de koers is opgewekt, heeft de kleine producenten terug aan het werk gezet en verplicht ons tot een intensieve omkadering.

In 1993 hebben wij bij de begeleide boeren 2.000 ton koffie droge bessen gekocht, 2.400 ton rode bessen en 59 ton koffie klaar voor de verkoop, wat in totaal een produktie van 1.500 ton koffie voor de verkoop heeft opgeleverd.

Het centrum Nzingo heeft 15.000 palmolieplanten geproduceerd voor de boeren.

2.1.3. Kleinveeteelt

De activiteiten van de kippenkweek zijn gestart in 1976. In 1988 kwam men ertoe 10.000 kuikens per week te produceren voor de verkoop aan de bevolking maar ook voor de markt in Kinshasa.

Een ernstige recessie, te wijten aan de voeding, heeft deze produktie verstoord. De hervatting van de activiteiten laat ons toe een produktie van 5.000 kuikens per week te voorzien.

Wat betreft de viskweek, zijn 236 nieuwe visvijvers aangelegd in 1993.

2.2. Op het vlak van de gezondheid

Ondanks de wederwaardigheden, te wijten aan de omstandigheden, werken onze drie gezondheidszones alsook hun 5 hospitalen en 80 gezondheidscentra. Het personeel bestaat uit 9 Zairese dokters, 7 verplegers en verpleegsters A1, 21 verplegers en verpleegsters A2 en 118 verplegers en verpleegsters A3.

Wij vormen ieder jaar verplegers en verpleegsters in onze twee scholen in Bwamanda en in Wapinda. En onze centrale apotheek van Bwamanda bevoorraadt de hospitalen van de streek aan geneesmiddelen en aan materiaal dat wij zelf invoeren.

Het vaccinatieprogramma tegen de mazelen en de polio wordt verdergezet.

De strijd tegen de slaapziekte of trypanosomiase die onze streek teistert, vormt een voorwerp van grote bezorgdheid. De Zairese regering en Fometro hebben zopas C.D.I. aangeduid om de strijd tegen deze plaag te coördineren in samenwerking met de geteisterde gezondheidszones. Drie mobiele equipes, eerder slecht uitgerust, zetten zich in voor de opsporing. In 1993 werden 558 slaapzieken behandeld in Bwamanda.

Om de zorgen toegankelijk te maken voor de dorpelingen heeft C.D.I. een ziekenfondssysteem opgestart in de gezondheidszone van Bwamanda. In 1993 hadden zich 100.000 mensen op een bevolking van 130.000 inwoners aangesloten.

Onlangs heeft het hospitaal van Bwamanda gediend als seminariekader voor de strijd tegen aids, bestemd voor de dokters en verplegers van de streek van Noord-Equateur.

C.D.I. blijft de waterputten onderhouden ter bestrijding van de ziekten van hydrische oorsprong en om de karwei van de waterbevoorrading van de vrouwen te verlichten.

2.3. Op het socio-culturele vlak

2.3.1. Actie van de Dienst van RURALE Ontwikkeling

C.D.I. tracht de rurale wereld te herstructureren door de organisatie en de omkadering van de sociale en de culturele activiteiten in de dorpen.

De Dienst van Rurale Ontwikkeling is verantwoordelijk voor de landbouwwulgarisatie, de initiatie tot de kleinveeteelt, de hygiëne en de gezondheid, de vorming tot de landbouw, de alfabetisering, het milieu, de woning en de rurale animatie, door radio-uitzendingen in lokale talen; ook begeleidt deze dienst de studenten tijdens hun stage in onze diensten.

De Dienst van Rurale Ontwikkeling doet eveneens aan milieubescherming door de strijd tegen de ontbossing. Zo hebben 65 nieuwe boeren hun boerderijen aangepast en hebben er zich gevestigd.

2.3.2. Onderwijs

C.D.I. heeft gedurende 25 jaar gewerkt aan de infrastructuur van het lager en het secundair onderwijs en heeft in het bijzonder de volgende scholen opgericht:

- Bwamanda: secundaire school: pedagogie en wetenschappen
technische school A2 electriciteit
  technische school A3 auto-mechaniek
  verpleeschool A2
- Bobito: technische school landbouw A2
- Gemena: literaire humaniora
- Yakoma: wetenschappelijke humaniora A2 biochemie
  technische school A3 auto-mechaniek
- Wapinda: verpleeschool A3

De technische en verpleegscholen zijn volledig ten laste van C.D.I.-Bwamanda. Tot 1990 hebben de andere scholen bijstand gekregen vanwege C.D.I., voor de inzet en de betaling van leerkrachten en het aanschaffen van didactisch materiaal. Maar deze ondersteuning is beperkt geweest sinds de breuk van de internationale samenwerking.

In samenwerking met de verantwoordelijken van het Onderwijs plannen wij dit jaar een programma dat produktieve activiteiten voorstelt die gericht zijn op de landbouw en de kleinveeteelt, ten einde de leerlingen voor te bereiden op een optimale integratie in hun leefmilieu.

2.4. Diensten van logistieke steun

Om het behoud van de infrastructuur en de werking van de industriële installaties en het rollend materieel te verzekeren, besteedt C.D.I. een bijzondere zorg aan de technische diensten.

2.4.1. De Technische Dienst in Kinshasa zorgt voor de werking van de fabrieken en de havenuitrusting en ander rollend materieel. Deze dienst voert de bestellingen van wisselstukken uit, die gedaan worden door het binnenland.

2.4.2. In Bwamanda houdt de centrale garage zich bezig met grote herstellingen en centraliseert de bestellingen voor de andere garages, gevestigd in elk centrum. Deze zorgt ook voor de bevoorrading van water en electriciteit in de centra.

Momenteel houdt de centrale garage 30 vrachtwagens, 15 bestelwagens, 20 moto's en tientallen fietsen in goede staat.

2.4.3. De Dienst Wegenonderhoud

Deze dienst staat in voor de staat van de wegen.

Tot begin van 1994 heeft C.D.I. samengewerkt met de "Service National des Routes de Desserte Agricole" en de "Office des Routes", twee staatsdiensten, voor het onderhoud van 400 km wegen die altijd in goede staat zijn. De laatste tijd, bij gebrek aan financiering van buitenuit, blijft C.D.I. deze wegen onderhouden

met eigen middelen en rekest op de rechtstreekse bijstand of op de "Office des Routes" voor de voortzetting van de activiteiten.

2.5. Vorming van de kaderleden

C.D.I. drukt zijn voldoening uit, te hebben genoten van de vorming die de kaderleden hebben ontvangen van hun buitenlandse homologen, wat hen heeft toegelaten hun verantwoordelijkheid op te nemen.

Anderzijds werden 5 kaderleden gevormd in de techniek van projectbeheer en een dokter heeft een aangepaste stage van een jaar gevolgd in België.

2.6. De democratisering van het Project

De democratisering van het Project wordt verzekerd door het merendeel van de omkaderde boeren te laten deelnemen aan de discussie en de beslissingen aangaande concrete maatregelen, die genomen worden t.g.v. de jaarlijkse vergaderingen, die wij in alle centra houden.

3. Voor de toekomst

Iedereen weet dat C.D.I. in een politieke en economische context evolueert die weinig hoopgevend is en de studies tonen aan dat de economische groei van ons land nog minstens drie of vier jaar negatief zal blijven. In deze context is het niet gemakkelijk de toekomst juist in te schatten.

Niettemin verheugt ons het perspectief van de hervatting van de internationale samenwerking, waarbij het wenselijk is dat de N.G.O.'s een belangrijke rol zouden spelen; dit laat ons toe onze tussenkomst te voorzien in twee tijden.

3.1. In de onmiddellijke toekomst

3.1.1. Voedselhulp

Door ons subsidies te verlenen kunnen wij ter plaatse voedingsproducten kopen, in plaats van het teveel van de Westerse productie te laten komen. Op deze manier wordt de nationale markt in stand gehouden, zullen de boeren een inkomen krijgen en kunnen de mensen van de grote centra de produkten kopen ondanks de vermindering van hun koopkracht. C.D.I. zal bij gelegenheid de produktiecapaciteit van het zaaigoed kunnen vermeerderen, nieuwe installaties verwerven voor de behandeling, de bewaring en de verdeling van het zaaigoed. De ontwikkelingsagenten, belast met de landbouwvulgarisatie, zullen meer mobiel zijn en meer aanwezig bij de boeren om beter de strijd aan te gaan voor de voedselveiligheid en om de consumptiecentra beter te bevoorraden.

3.1.2. Gezondheid

De hulp zal dienen voor de bevoorrading van geneesmiddelen om beter onze en andere medische formaties te bedienen, maar zal ons tevens toelaten om nieuwe en belangrijkere middelen te verwerven om zodoende de bevolking beter te bereiken en om efficiënt de slaapziekte en aids, die de streek teisteren, te bestrijden.

3.1.3. Onderwijs

De hulp zal vooreerst dienen voor de recyclage van de onderwijzers van de lagere scholen en voor de uitwerking van produktieve en professionele activiteiten in de schoot van de lagere en secundaire scholen, om de kinderen beter voor te bereiden op een nuttige integratie in hun leefmilieu.

3.1.4. Wegeninfrastructuur

De voortzetting van de herstellingswerken van de wegen zal afhangen van de materiële hulp, verleend hetzij op directe wijze, hetzij door de tussenkomst van de "Office des Routes". Een nieuwe werf zou ons toelaten om meer doeltreffend te zijn en de hele streek te ontsluiten en die zo vlug mogelijk in te schakelen in het nationaal commercieel circuit.

3.2. Op middellange termijn

Na deze periode verwachten wij dat de staat, geholpen door de internationale samenwerking en instellingen zoals de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds, haar rol als organisator van de openbare diensten zal kunnen heropenen zoals in het verleden, namelijk de voorziening van de infrastructuren en de verantwoordelijkheid voor de sociale diensten door de betaling van de verplegers en de onderwijzers.

C.D.I. hoopt dus zijn rol van "dienstverlener" terug te vinden en zal dus werken in "conventie" met de staat, met de vrijwillige deelname van de bevolking.

Wat betreft de vorm die C.D.I. zou aannemen in dit perspectief, willen wij vooreerst opmerken dat bij het ontstaan C.D.I. werd opgevat als een "pre-coöperatieve" van zijn leden, met de mogelijkheid te evolueren tot een "coöperatieve". Maar reeds zeer vroeg is C.D.I. er niet aan ontsnapt om, door schade en schande, de nadelen van deze organisatievorm te ondervinden, zoals Pater J. Segers het zo welsprekend heeft geïllustreerd in het artikel "De mogelijkheden en de beperktheden van de deelname van de bevolking aan de ontwikkeling van het ruraal milieu", waar hij zegt: "Terwijl ik het risico loop om bepaalde mensen onder u te ergeren, zou ik zeggen dat de diepe houding van de Zairees van vandaag fundamenteel individualistisch is, een overdreven 'sur-individualisme' dat nog niet het nut en de voordelen van een vrij gewilde en aanvaarde solidariteit heeft ontdekt. De type-Zairees treedt een coöperatieve binnen, niet om zijn eigen middelen te koppelen aan die van anderen en elkaar wederzijds van dienst te zijn, maar om met zijn geld zo rap mogelijk winst te maken; op die manier veroordeelt hij zijn coöperatieve tot een mislukking."

Met deze opmerkingen van een ervaren voor ogen, zien we de toekomst van het Project niet onder de vorm van een coöperatieve maar eerder onder de vorm van een "dienstenbedrijf". Misschien zullen bepaalde activiteiten leiden tot de oprichting van een anonieme vennootschap naar het voorbeeld van de "Belgische Boerenbond"? Maar hiervoor hebben we nog... 25 jaar om na te denken.

4. Conclusie

Zoals een tere plant hebben wij begeleiding nodig om recht te groeien. Onze sociale activiteiten zijn immens en onze hulpbronnen beperkt. Tegenwoordig kunnen wij bijna niet rekenen op staatshulp. En het is hier dat onze aanwezigheid in het samenspel van de internationale samenwerking zich rechtvaardigt. De hulp via de samenwerking blijft voor ons zeker noodzakelijk, maar moet erop gericht zijn ons op termijn autonoom te maken.

Ons Project moet gericht zijn op zelffinanciering door de ontwikkeling van de economische activiteiten en moet de boeren in staat stellen om de modernisatie van hun landbouwbedrijven en de sociale diensten te betalen.

Wat betreft het samenwerkingspersoneel in de toekomst, wensen wij nog meer een selectief personeel, vooral bestaande uit mensen met ervaring en terreinkennis, in het bijzonder gesolliciteerd als homologen die ons kunnen opleiden en op de hoogte brengen van de nieuwe "langage" en van de nieuwe technologie. Wij geloven dat de samenwerking zich moet baseren op wederzijds vertrouwen, en dat zij rekening dient te houden met de eigen politiek van de projecten en niet enkel met die van de schenker. Er zouden zich geen krachtverhoudingen meer mogen ontwikkelen, maar meer menselijke verhoudingen, die technisch, waardiger en vlotter zijn, en waarbij men minder beschuldigd wordt van te "werken op zijn Zaïrees".

5. Dankbetuigingen

De actie van C.D.I.-Bwamanda is mogelijk gemaakt dankzij de inspiratie en het werk van personen, regeringen en organisaties die wij hier wensen te bedanken.

Het betreft Zijne Excellentie Monseigneur KESENGE, onze Bisschop, die hier aanwezig is en die in het bijzonder waakt over alle ontwikkelingsacties in zijn Diocees, die stipt aanwezig is op alle vergaderingen van de Raad van Bestuur van het Project, en niet aarzelt tussenbeide te komen als het welzijn van zijn diocesanen dit vraagt.

Wij danken de volhardende missionarissen en pioniers en diegenen die zich momenteel inzetten, en die de weg van de ontwikkeling hebben geopend door hun verschillende sociale acties van het Bisdom.

Wij bedanken de ware initiatiefnemers van het Project en pioniers van C.D.I.-Bwamanda: wijlen Pater Gerulf EVENS, Pater Leonard VAN BAELEN, Dokter en Mevrouw Jan VAN MULLEM en Jacqueline VANHEERS. Wij bedanken Pater SPILLEBEEN, steunpilaar van het Project hier in België.

Wij danken alle coöperanten en vrijwilligers die door hun aanwezigheid en hun daden het leven van de inwoners van de Ubangi hebben getekend. De kaderleden en de agenten van C.D.I. hebben hun werk en hun toewijding ten zeerste gewaardeerd en hebben van hen het nodige geleerd, om het beheer van het Project vandaag te verzekeren.

Wij danken in het bijzonder de regeringen van de landen van de Europese Unie en speciaal die van België en Nederland, die het Project gul hebben gesubsidieerd om de grondslagen ervan te leggen, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van hun hulporganisaties zoals Fometro en Cebemo. In 1974 heeft deze bijstand de plaats ingenomen van de steun van de Zairese Regering.

De samenwerking met de zuster-associatie, de V.Z.W. C.D.I.-Bwamanda in Leuven is zeer kostbaar geweest voor ons contact met de buitenwereld. Moge de voorzitter, de heer Jan WEETJENS, alsook alle medewerkers hier onze oprechte dank in ontvangst nemen.

Wij zouden willen eindigen met te benadrukken dat de N.G.O.'s menselijke ondernemingen zijn en dat zoals elke menselijke onderneming een N.G.O. gebreken heeft en voor verbetering vatbaar is. Maar in vele streken die in de steek worden gelaten door de staat en door de rijke investeerders, zijn zij de getuigen van het vertrouwen in de Zairese boer en vaak vormen zij de enige uitweg om hem te helpen in zijn strijd om te overleven.